

Stanisław Koziej

Bezpieczeństwo Międzynarodowe, cz. IV

PRZYSZŁY ŁĄD MIĘDZYNARODOWY A BEZPIECZEŃSTWO

Teoria i historia ładu międzynarodowego

Terminy bliskoznaczne

Ład

Porządek

System

Model

Era

Epoka

Pojęcie ładu międzynarodowego

Ład (porządek, system) międzynarodowy – to zbiór podmiotów międzynarodowych (państwowych i niepaństwowych) połączonych wzajemnymi relacjami (nadrzędności, równorzędności, podrzędności; zależności, niezależności; rywalizacji, kooperacji) o charakterze politycznym, ekonomicznym, społecznym, informacyjnym, militarnym itp. i działający wedle przyjętych wspólnie lub narzuconych reguł (konwencji, dyktatu, prawa międzynarodowego).

Każdy ład międzynarodowy charakteryzują zatem trzy elementy:

- a) rodzaje podmiotów międzynarodowych;**
- b) charakter relacji między podmiotami;**
- c) zasady funkcjonowania podmiotów w ramach danego ładu.**

Typy ładu międzynarodowych

- **Z uwagi na podmioty:**
 - Regionalne, globalne;
 - Jednopodmiotowe (imperialne, federalne) i wielopodmiotowe;
 - międzypaństwowe (tylko państwa) i międzynarodowe (państwa i nie-państwa: cywilizacje, organizacje międzynarodowe i transnarodowe)
- **Z uwagi na relacje:**
 - Hegemoniczne, równowagi sił, kooperatywne, integracyjne
- **Z uwagi na charakter reguł:**
 - Ideologiczne, prawne;
 - narzucone, uzgodnione;
 - naturalne, sformalizowane

Łądy międzynarodowe w historii

- *Grecki*
- *Rzymski*
- *Średniowieczny*?

- **Westfalski (nowożytny)**
- **Wiedeński (ponapoleoński)**
- **Wersalski (międzywojenny)**
- **Jałtański (zimnowojenny)**
- **Pozimnowojenny**
- **..... Przyszły? Po-pozimnowojenny?**

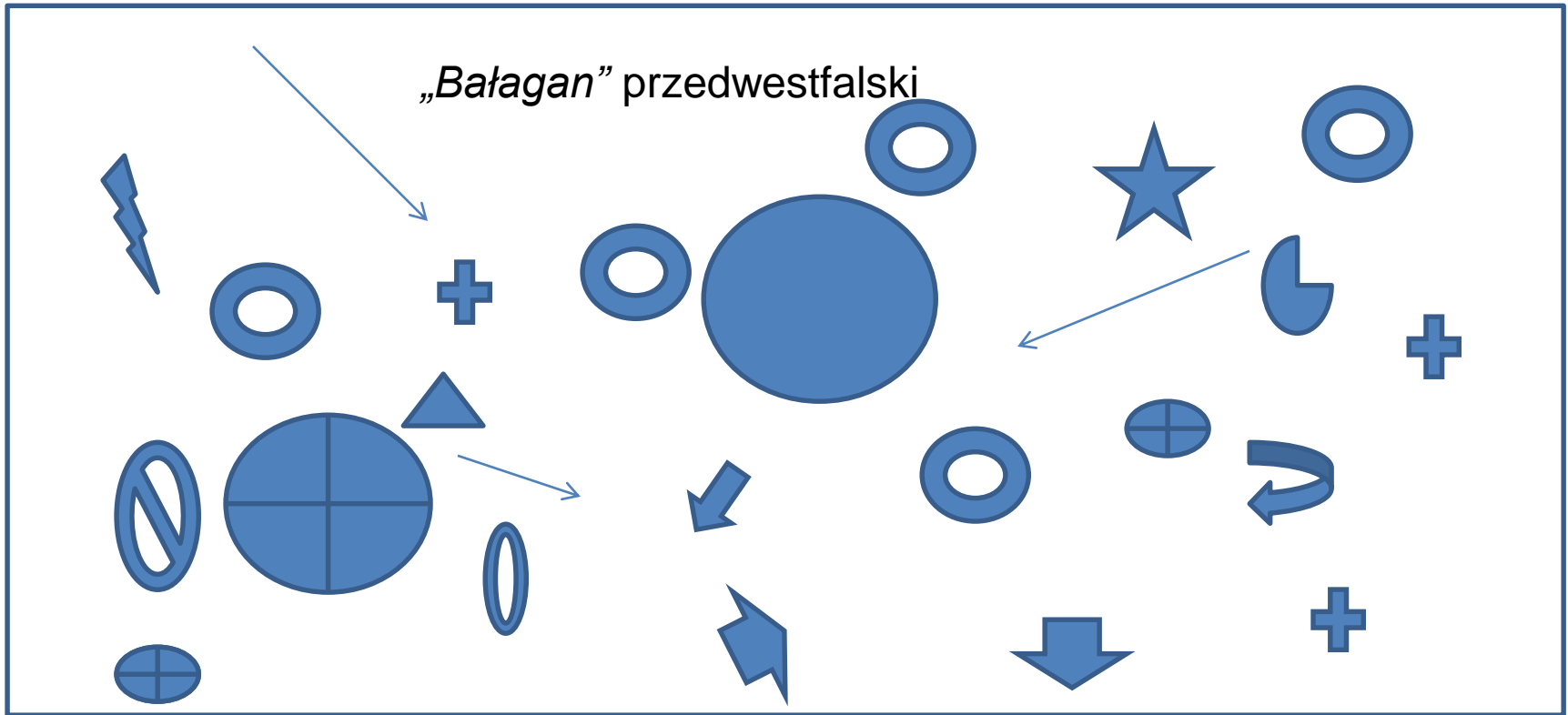
Wojna trzydziestoletnia (1618 – 1648)

- **Religijna – powód walka o równouprawnienie religijne w państwach niemieckich**
- **Dynastyczna – wzajemne wspieranie się dynastii rządzących**
- **Wyniszczająca – trudna do rozstrzygnięcia mimo włączania się w nią wszystkich głównych armii europejskich**

Pokój westfalski

Środowisko przedwestfalskie

- ❖ Wojny chaotyczne, religijne, państwowe, feudalne, prywatne, dynastyczne
- ❖ Anarchia strategiczna
- ❖ Stan bezładny, nieuporządkowania

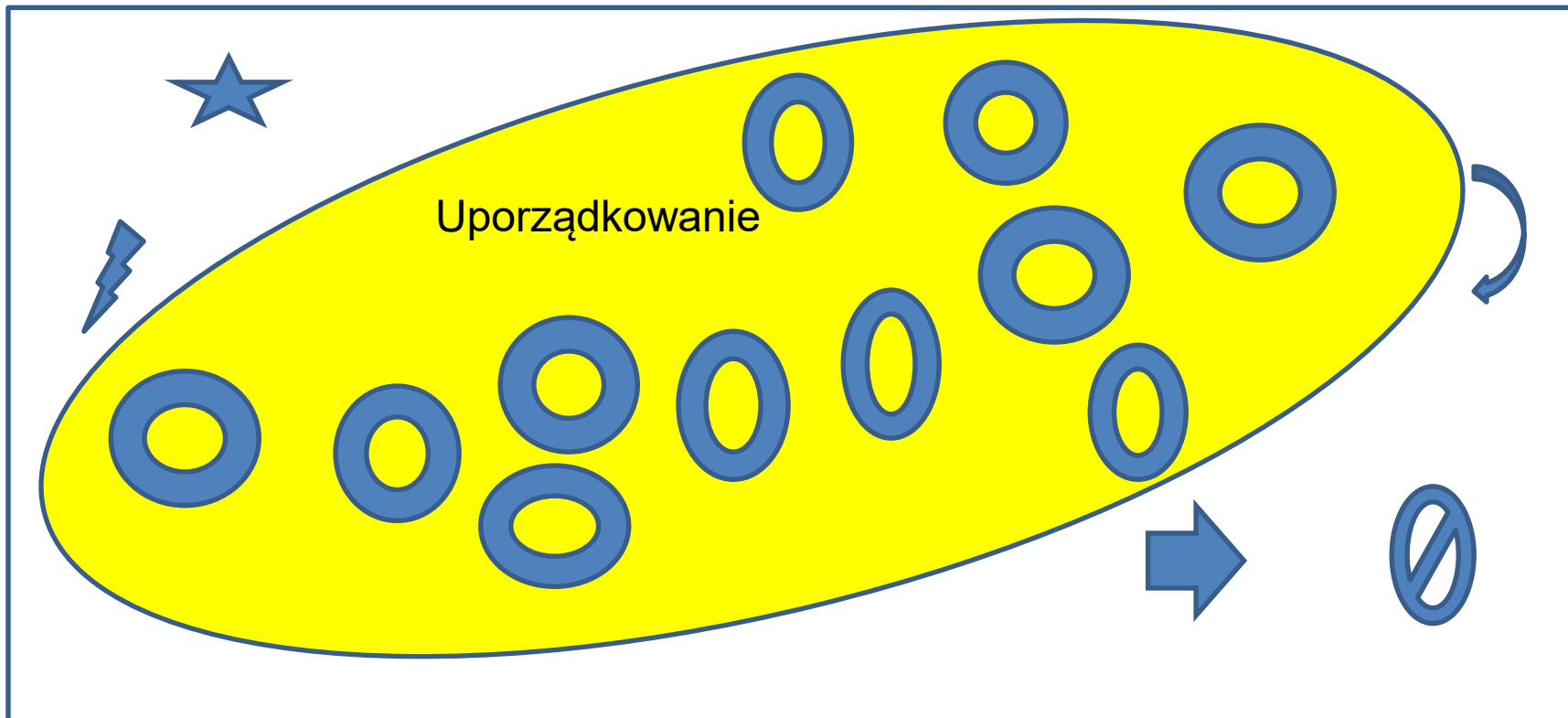
Uczelnia Łazarskiego
2016+17

Pokój westfalski - 1648

Zapoczątkował nowy system stosunków zwany „westfalskim”. Pięć podstawowych cech:

- Państwo **narodowe** wyłącznym podmiotem stosunków międzynarodowych (system państwowo- centryczny)
- Zasada **terytorialności** (państwo ma uprawnienia zwierzchnie do terytorium)
- Zasada **suwerenności** (państwa są suwerenne i równe, wewnątrznie - wyłączność uprawnień dotyczącego własnego państwa, zewnątrznie- niezależne od innych państw)
- Spoiwem społeczności międzynarodowej zamiast więzów religijnych staje się **prawo międzynarodowe**
- **Równowaga sił** jako mechanizm regulujący stosunki międzynarodowe

Ład westfalski

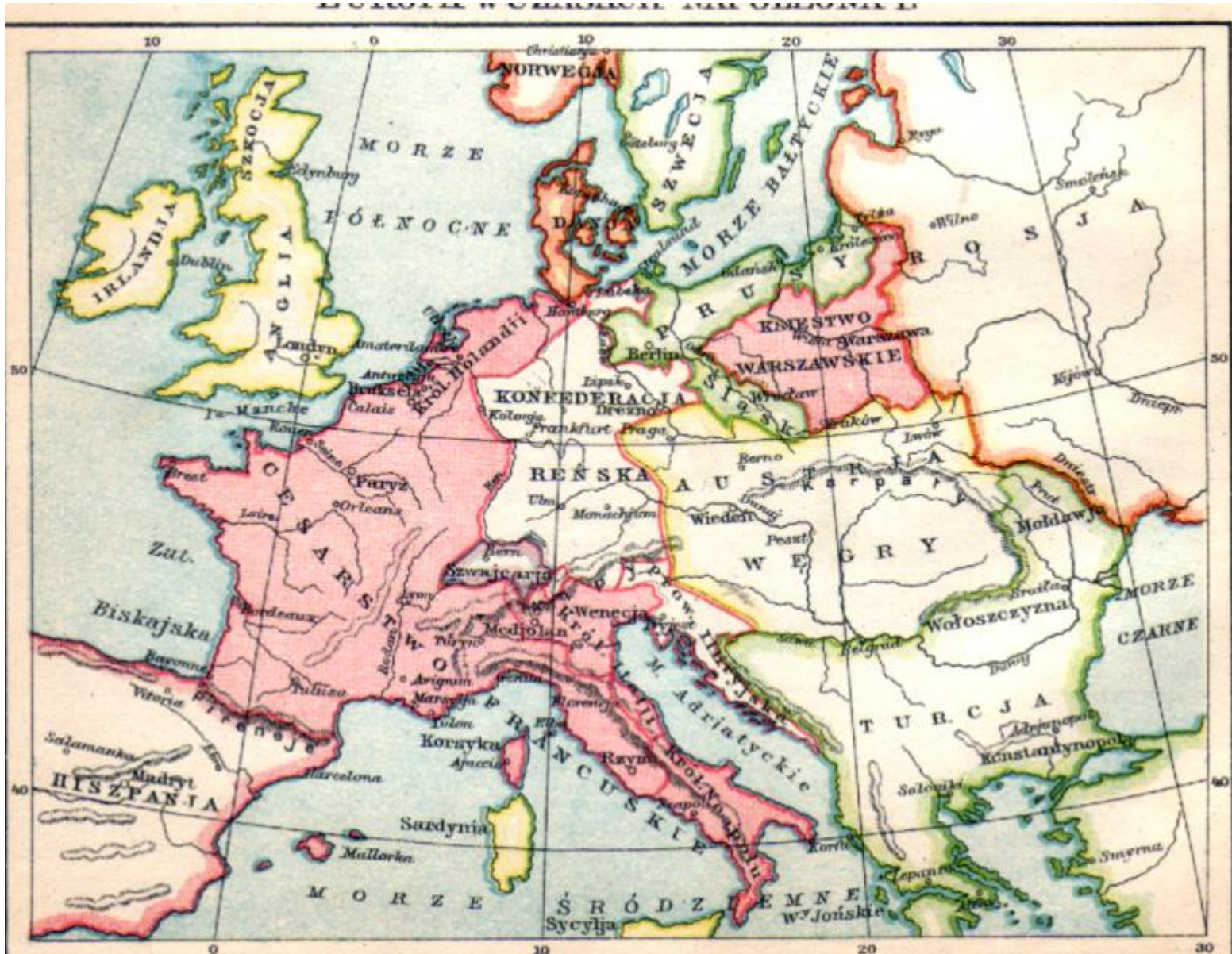

- ❖ **Koniec rządów religijnych**
- ❖ **Niebiegunowy (zerobiegunowy, zerocentryczny)**
- ❖ **Państwa równe wobec prawa, suwerenne jako jedyne główne podmioty**
- ❖ **Monopol państwa na przemoc**

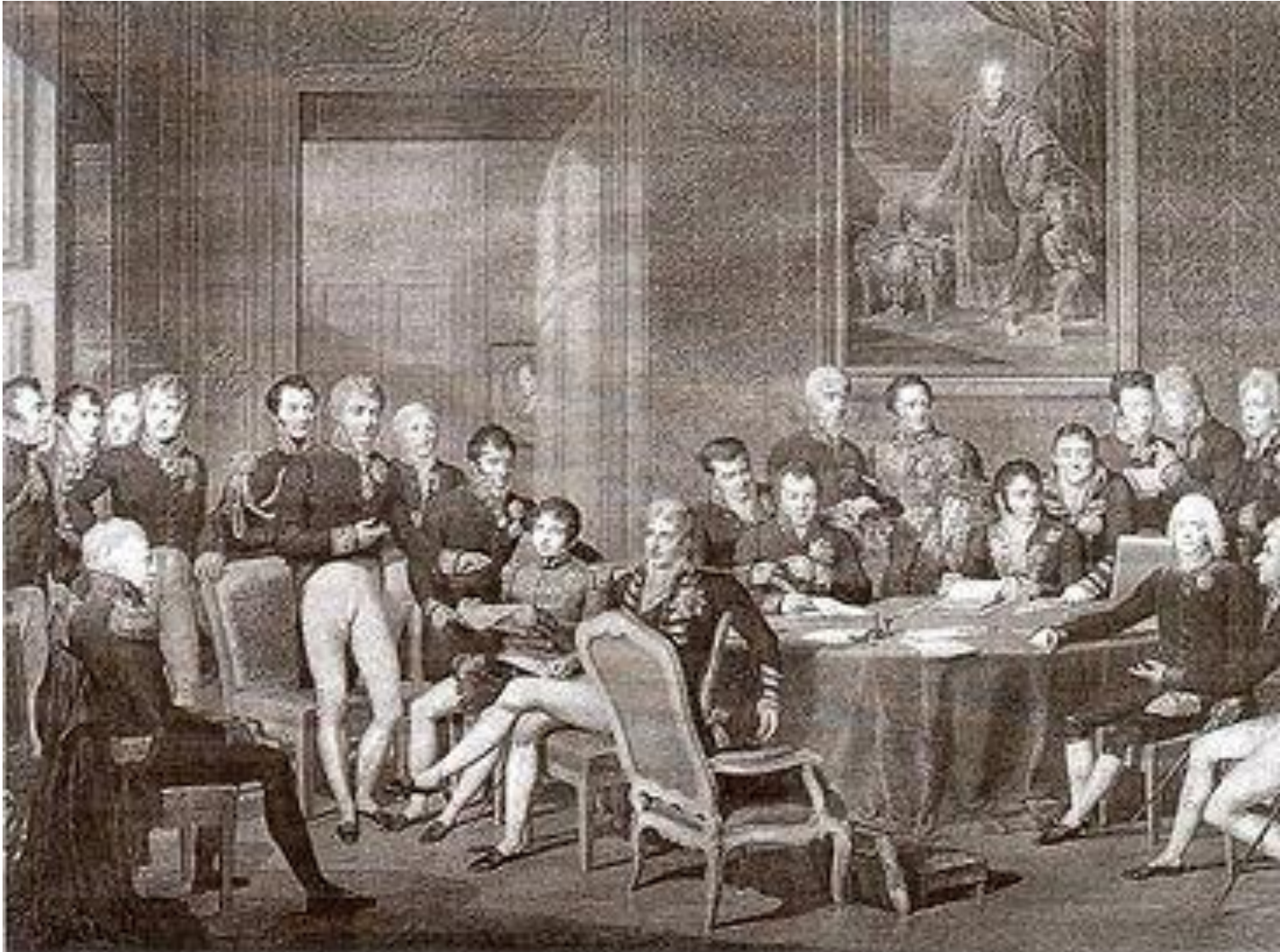
Rewolucja francuska i wojny napoleońskie

**„Zaburzenie” oryginalnego (klasycznego)
systemu westfalskiego – nieudana próba
ustanowienia hegemonia**

Europa w czasach Napoleona

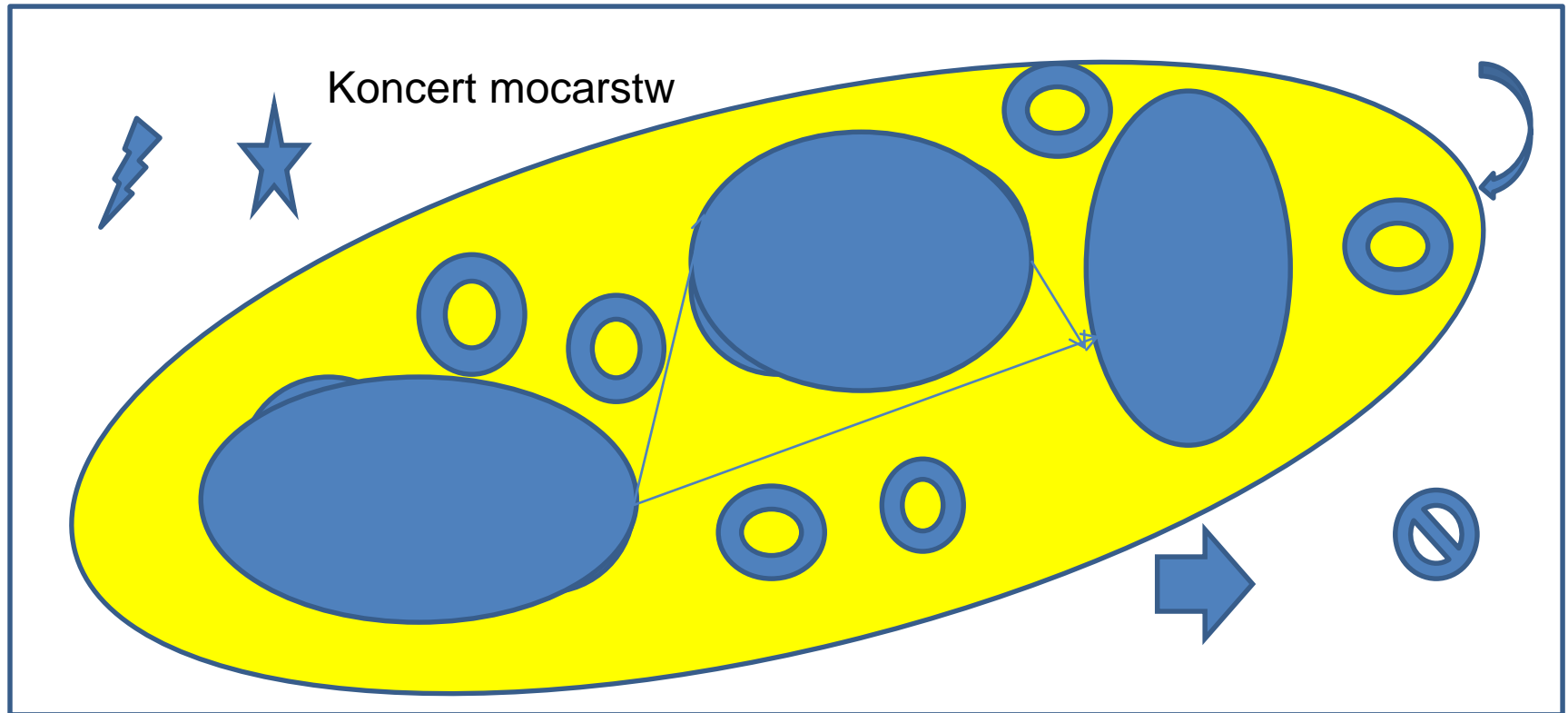
Kongres wiedeński

Koncert mocarstw (Rosja, Austria, Prusy, Wielka Brytania, Francja)

- Seria kongresów, konferencji, w czasie których rozstrzygano kwestie bezpieczeństwa europejskiego**
- utrzymywanie równowagi sił**

Ład wiedeński

- ❖ **Wielobiegunowy**
- ❖ **Państwa jako podmioty, mocarstwa jako główne podmioty**
- ❖ **Ustalają „reguły gry”**

I wojna światowa

- **rywalizacja między mocarstwami**
- **sojusze (bloki):**
 - **trójprzymierze (Niemcy, Austria, Włochy)**
 - **dwuprzymierze (Francja, Rosja)**

**Wojna i rozpad trzech imperiów:
rosyjskiego, austrowęgierskiego i
otomańskiego**

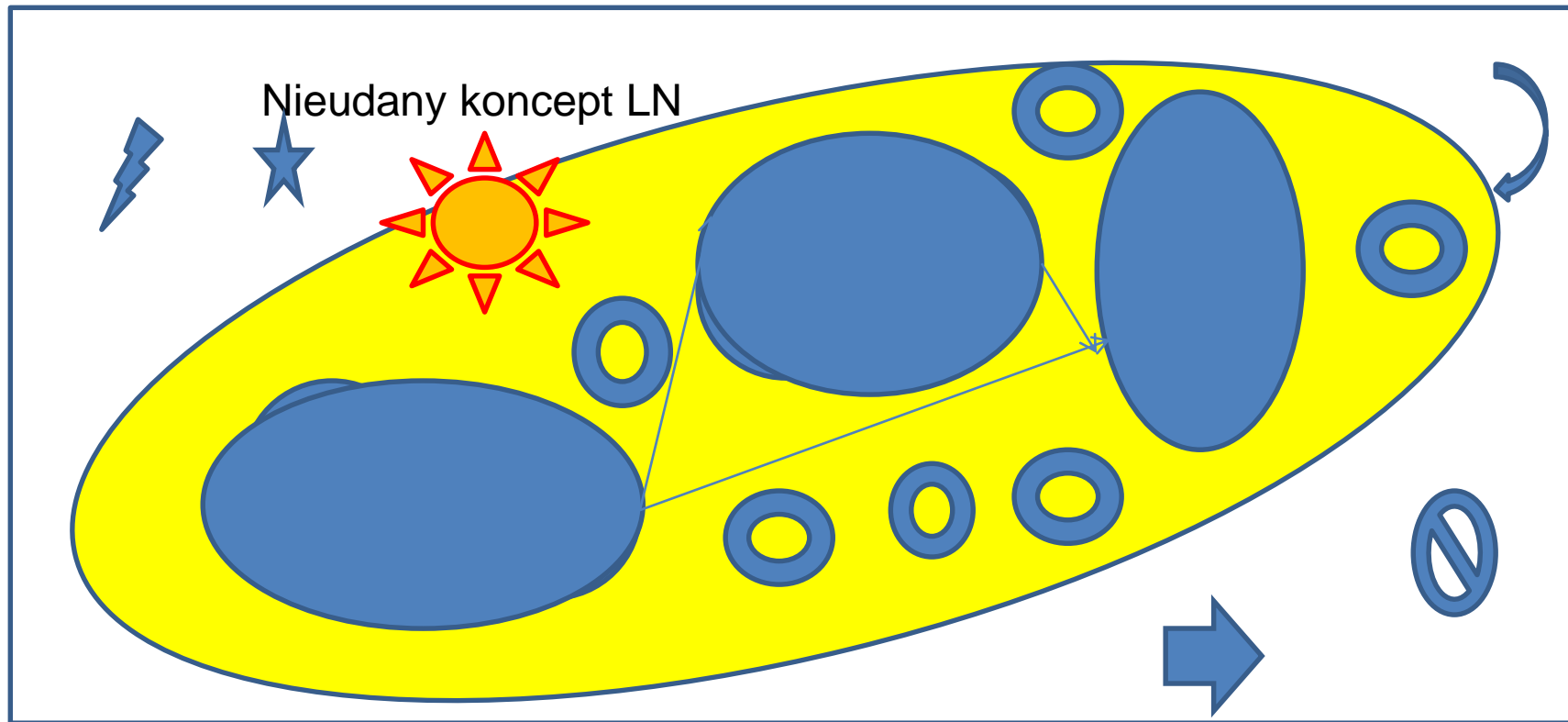
Traktat Wersalski

Liga Narodów – miała zapewnić realizację postanowień traktatu, kompletnie nieskuteczna

Koncepcja bez praktyki

**Wykluczeni – mocarstwa pokonane (Niemcy, Austria, Turcja, Bułgaria) oraz ZSRR (jako niełojalny uczestnik ENTENTY, który podpisał separatystyczny pokój z Niemcami).
Źródło rewanżyzmu**

Ład wersalski

- ❖ **Pojawia się Liga Narodów**
- ❖ **Koncepcja bez realizacji**
- ❖ **W zamyśle: skorygowany system westfalski; w praktyce – anarchia strategiczna**

II wojna światowa

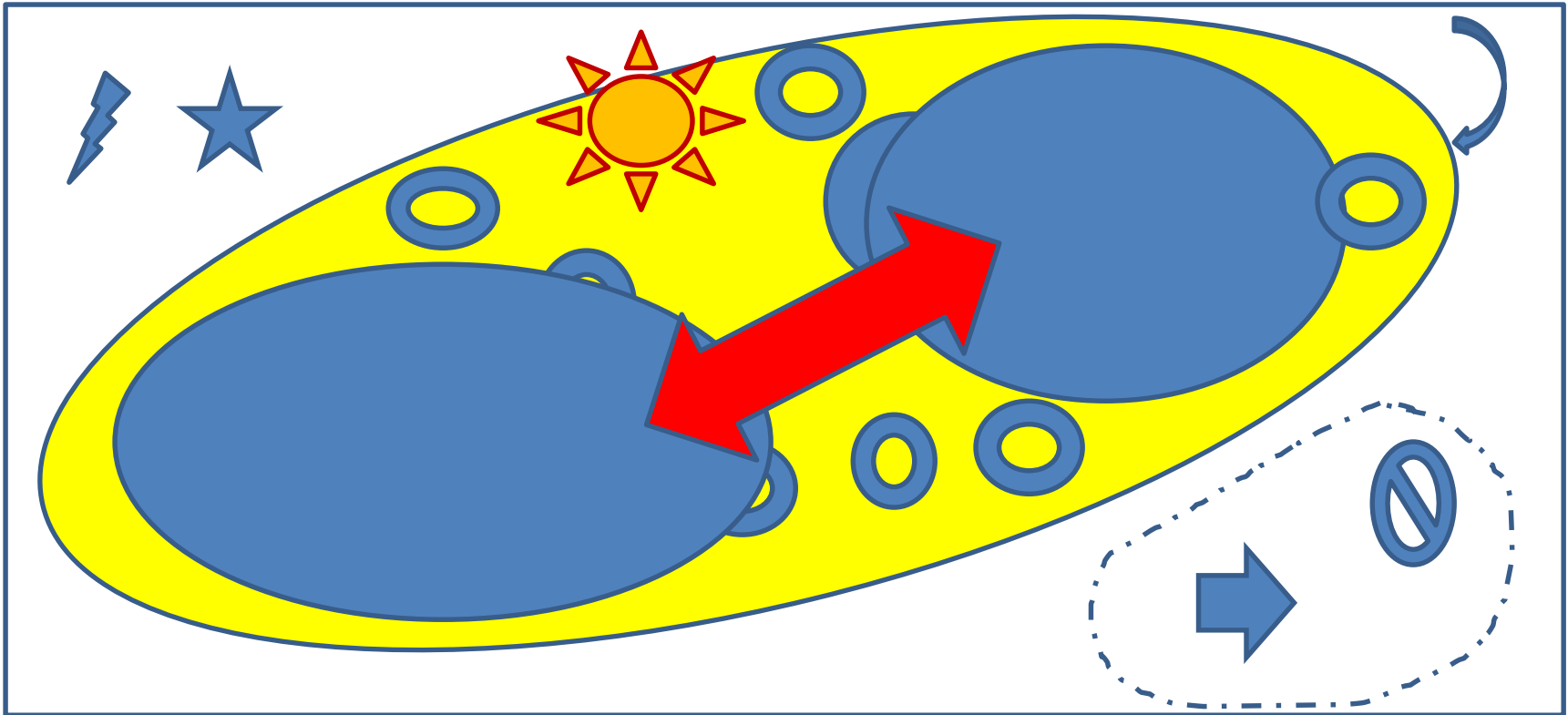
- **Następstwo słabości powersalskiego ładu międzynarodowego**
- **Zbrodnicze ideologie: faszyzm i komunizm**

Układ jałtański

- ❖ **Podział świata na strefy wpływów**
- ❖ **Ustanowienie ONZ**

Ład jałtański (jałtańsko-poczdamski)

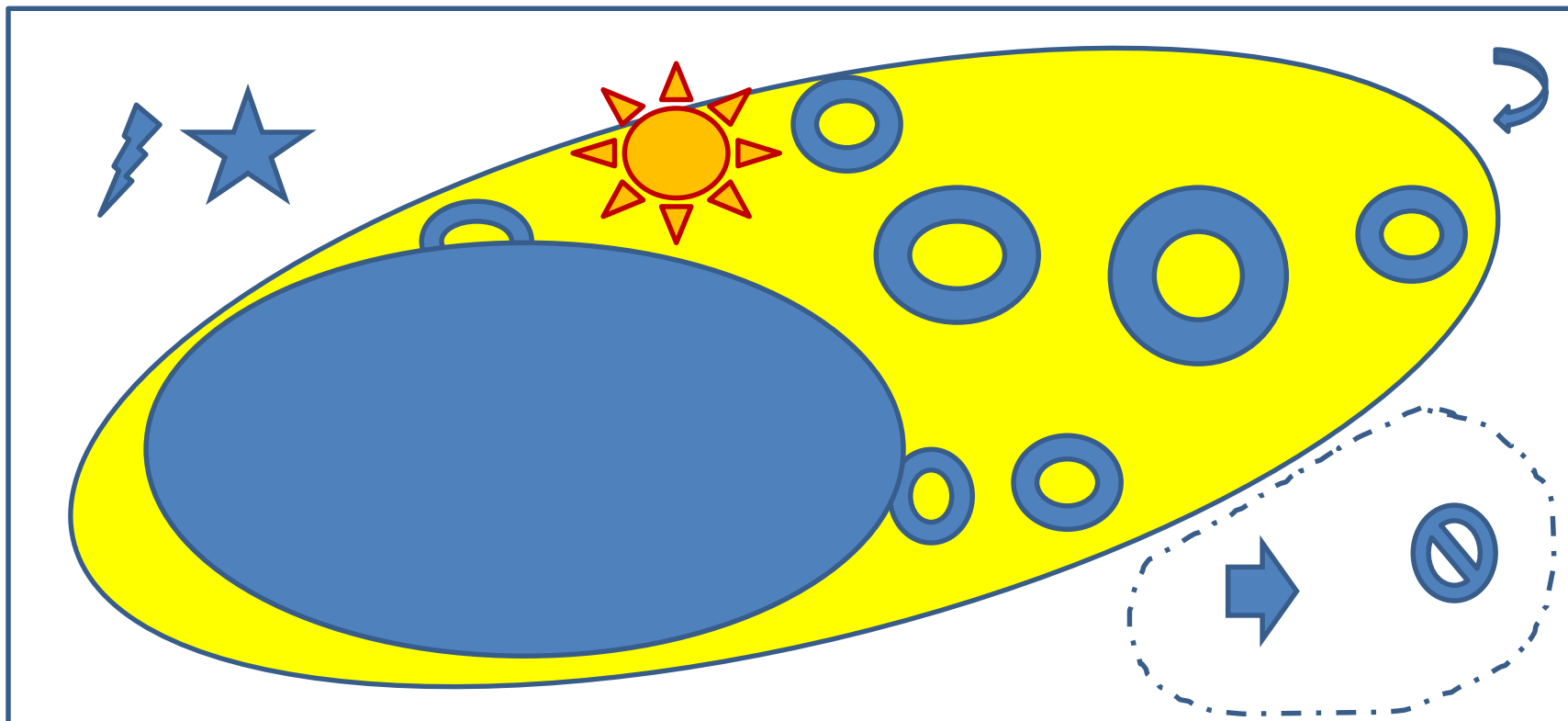

- ❖ **Dwubiegunowy, zimnowojenny**
- ❖ **Pojawia się ONZ**
- ❖ **Trzeci świat zaczyna się organizować**

Zimna wojna

- **Równowaga sił**
- **Wyścig zbrojeń**
- **Rozpad systemu dwublokowego**

Ład pozimnowojenny

- ❖ **Jednobiegunowy, hegemonistyczny**
- ❖ **Pax Americana?**
- ❖ **Słaba ONZ**

Przyszły ładu międzynarodowy?

Problem: Jaki może być przyszły ładu międzynarodowy?

Hipoteza: Niewątpliwie jego załamki już istnieją dzisiaj. Prawdopodobnie kształtował się będzie podobnie, jak poprzednie systemy. Nie można też wykluczyć rewolucyjnej zmiany, na miarę westfalskiej.

Procedura: Najpierw zdiagnozować i opisać dotychczasową ewolucję ładu międzynarodowego i ustalić jej tendencję. Po tym ekstrapolować tę tendencję w przyszłość

Diagnoza powestfalskiej ewolucji ładu międzynarodowego

Istotą każdego ładu był i jest system autoregulacji, sterowania, decydowania: to, kim jest sternik, regulator, decydent, główny aktor? Zmiana charakteru regulatora powoduje zmianę typu (rodzaju) ładu.

Ład westfalski – bez dominującego aktora, czyli - wszyscy są równymi uczestnikami systemu, samoistna autoregulacja (0 lub W, system bezbiegunowy)

Ład wiedeński (i wersalski) – wielu, kilku realnych decydentów (wielobiegunowy)

Ład jałtańsko-poczdamski – dwóch realnych decydentów (dwubiegunowy), plus regulator pomocniczy (ONZ)

Ład pozimnowojenny – jeden realny decydent? (jednobiegunowy), plus pomocniczy (ONZ)

Prognoza przyszłej ewolucji ładu międzynarodowego

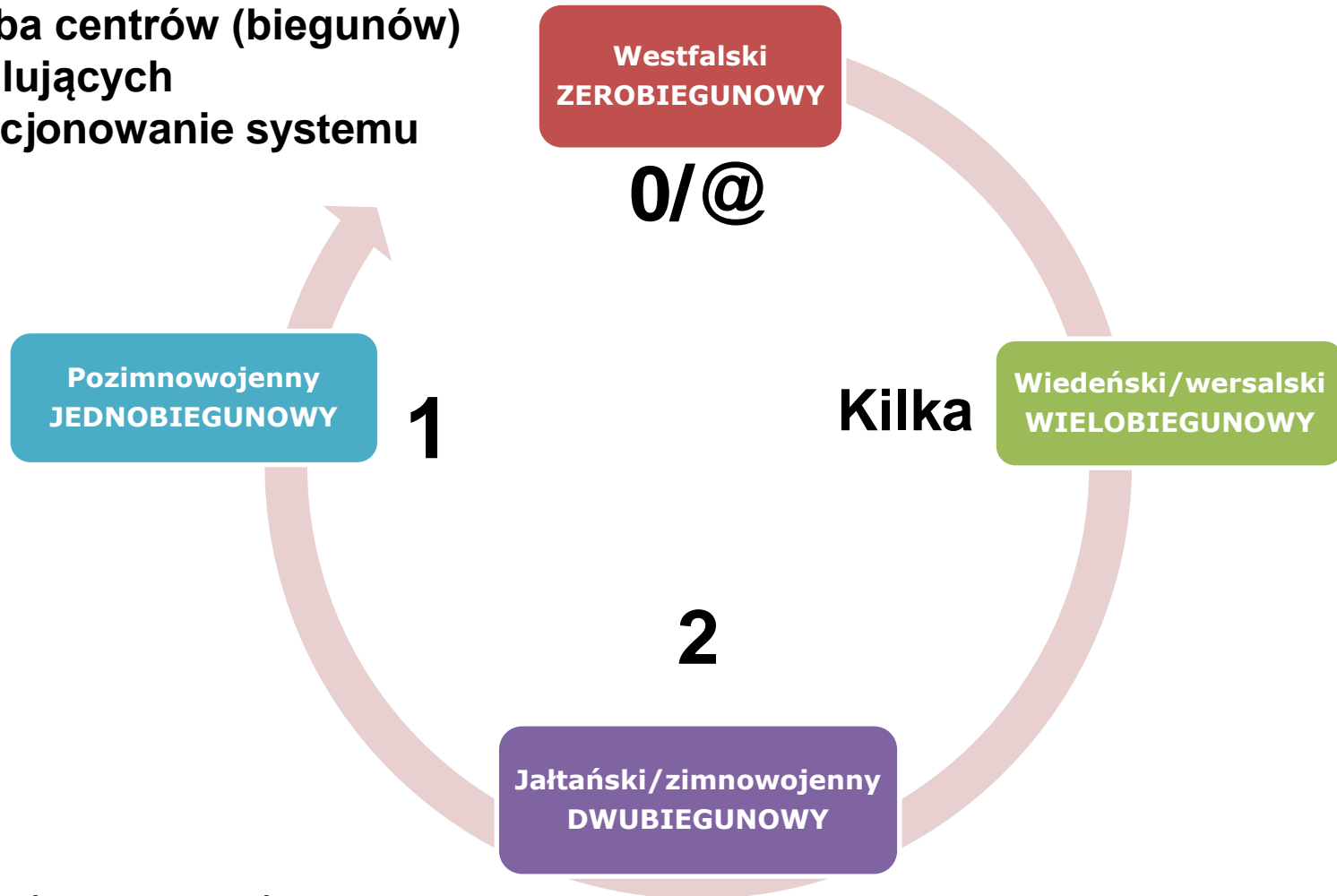
Jaki może być dalszy ciąg dotychczasowej ewolucji? Czyli: w jakim kierunku może ewoluować obecny ład międzynarodowy?

Trzy metody uporządkowania opisu dotychczasowej ewolucji i analizy prognostycznej (studiów):

- a) „Tarcza zegara” (krąg)**
- b) „Spirala”**
- c) „Sinusoida”**

Tarcza zegara

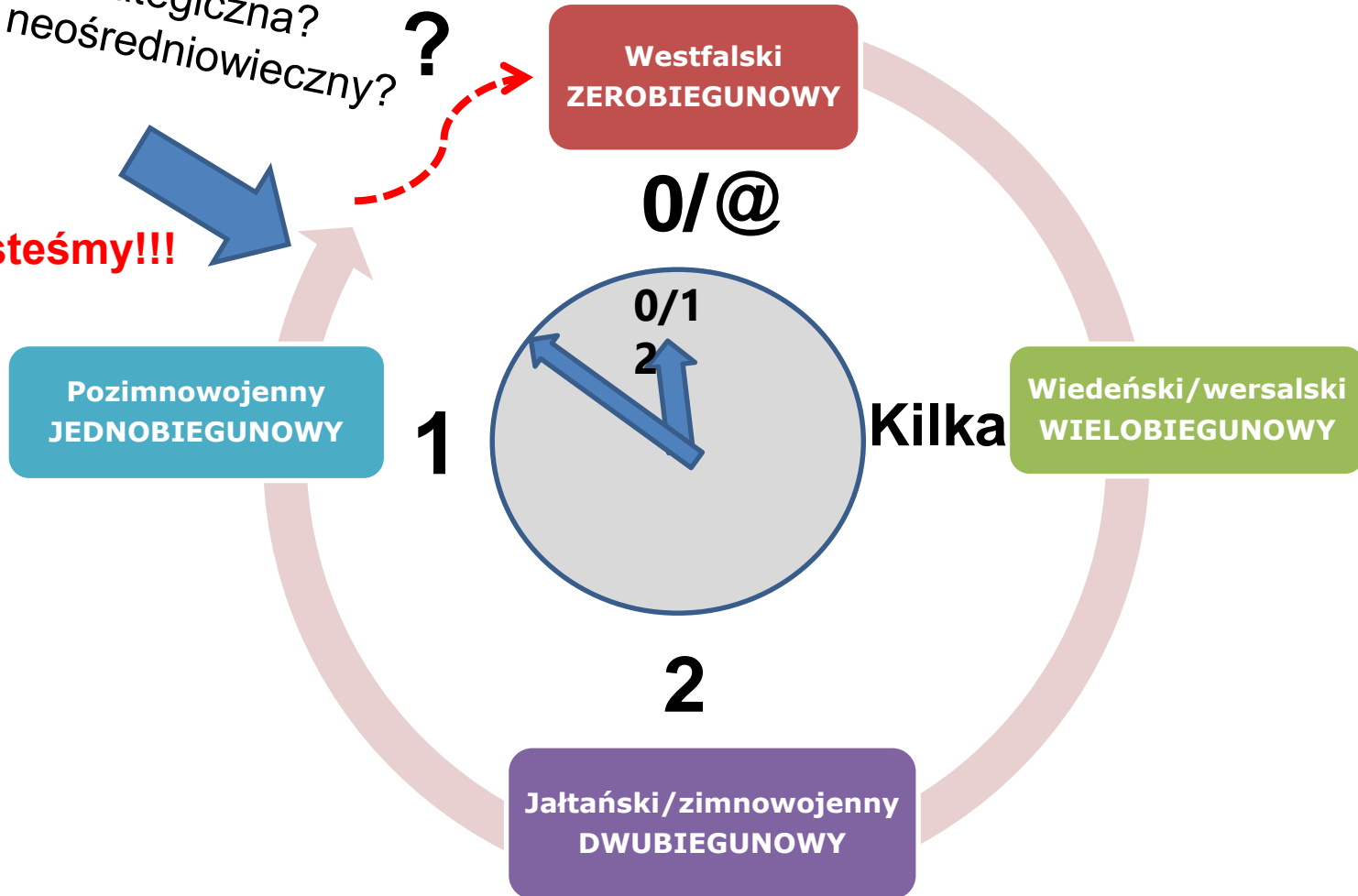
Liczba centrów (biegunów)
regulujących
funkcjonowanie systemu

Tarcza zegara

Anarchia strategiczna?
Chaos neośredniowieczny?

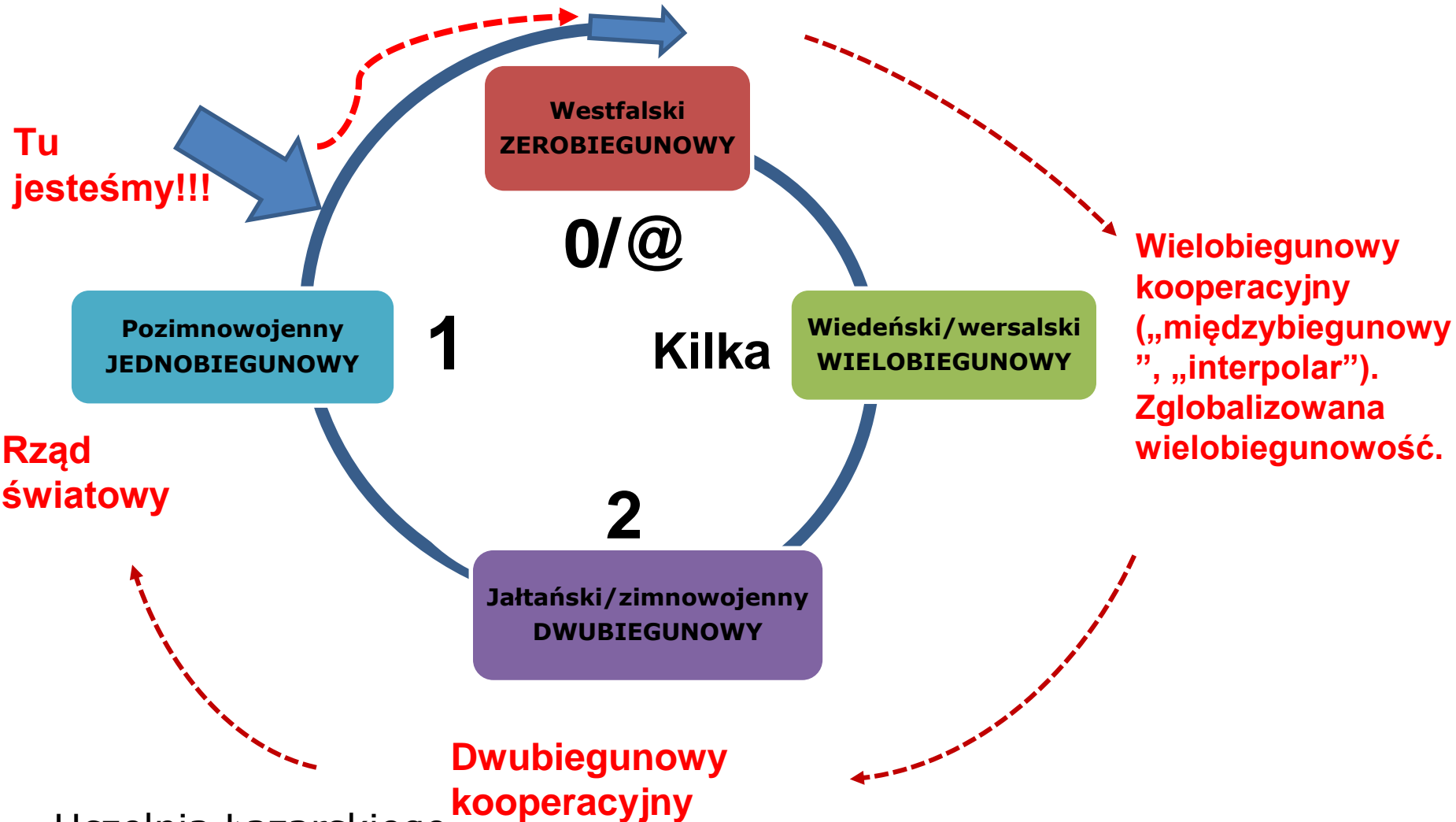
Tu
jesteśmy!!!

Spirala

?

Powestfalski- zglobalizowany,
zerobiegunowy np. system ONZ

Sinusoida - diagnoza

Liczba centrów
(biegunów)

Wiele

2

1

0

1648

1815/1918

1945

1989

2010

Uczelnia Łazarskiego

2016+17

www.koziej.pl @SKoziej

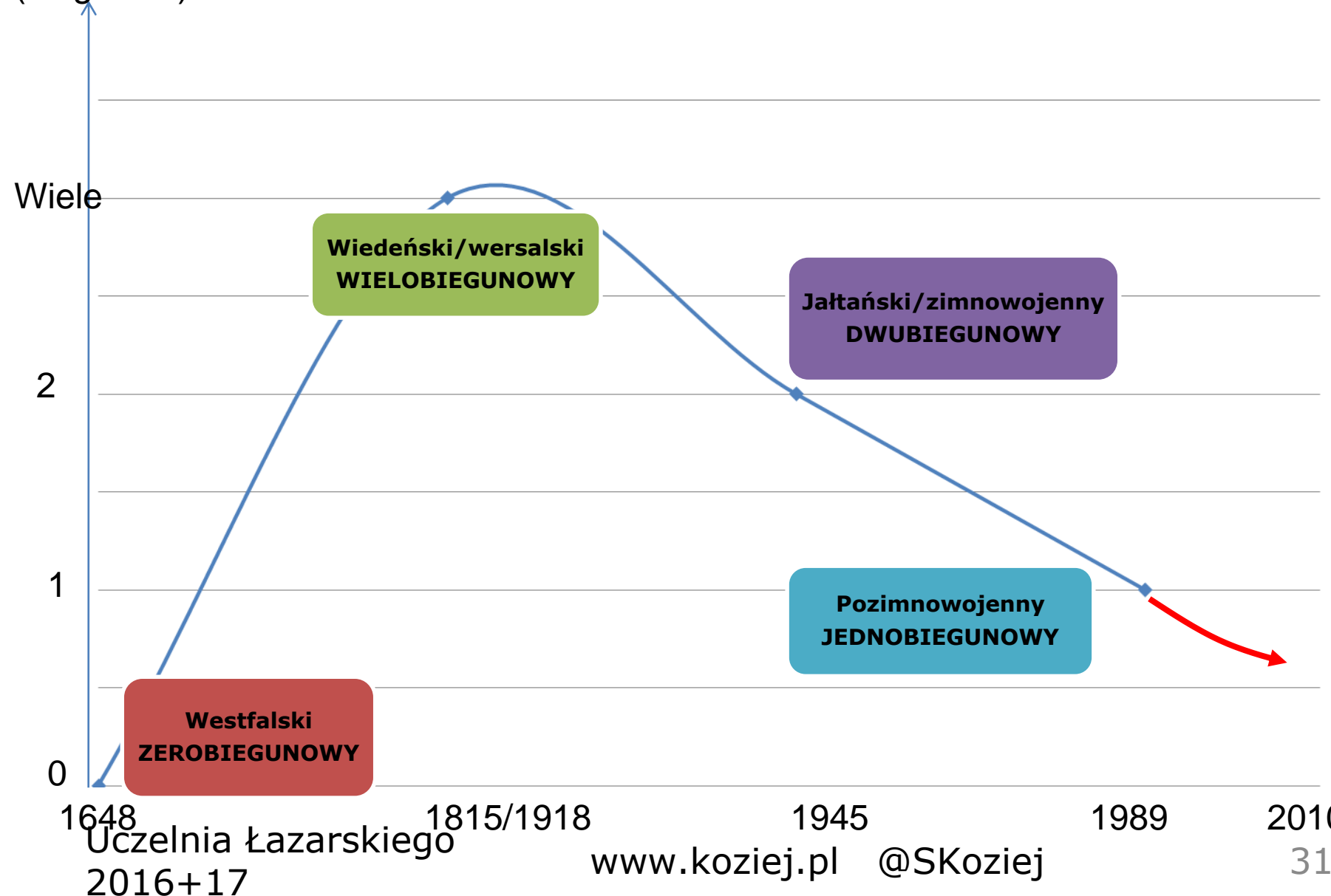
31

**Westfalski
ZEROBIEGUNOWY**

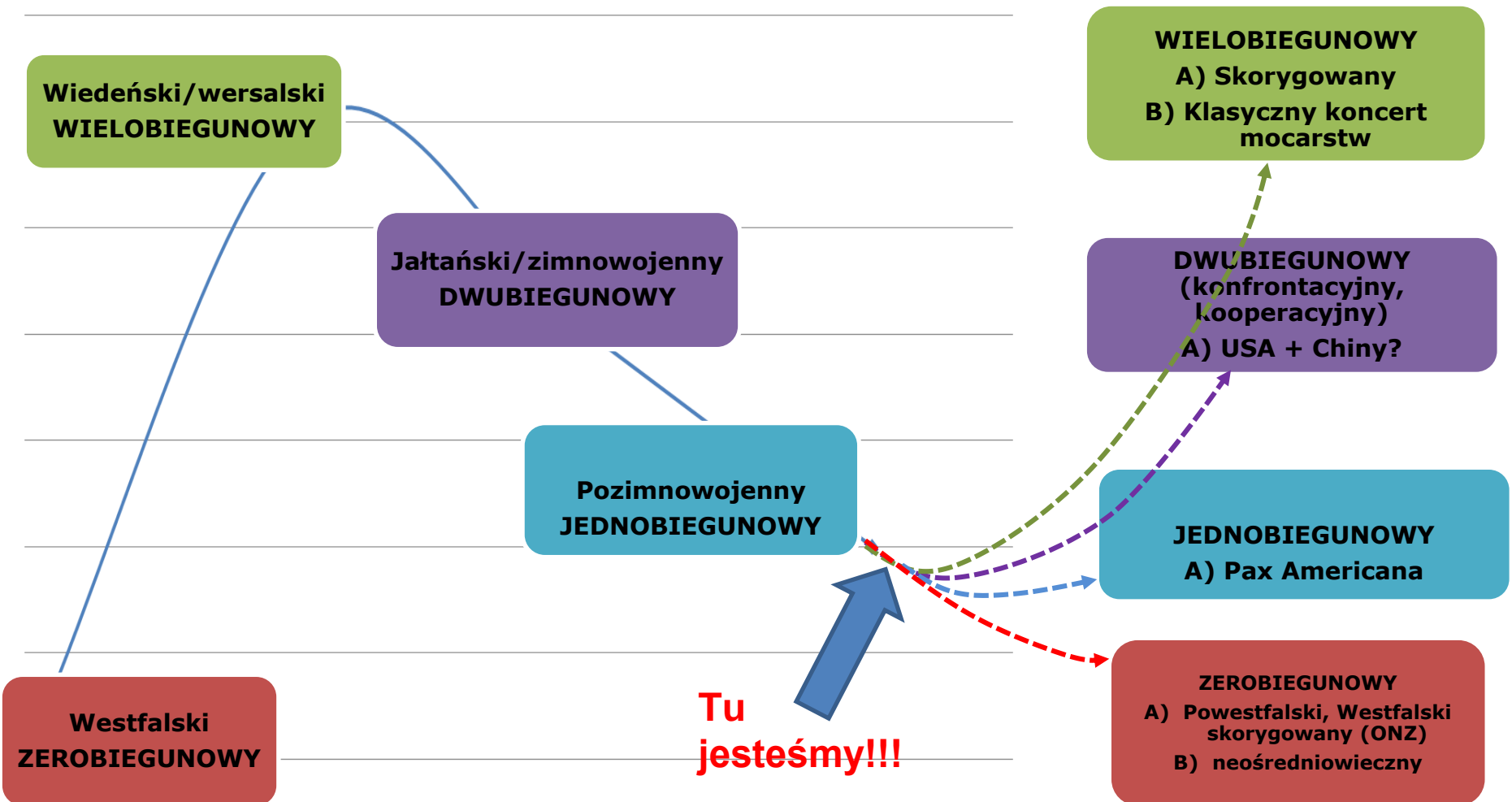
**Wiedeński/wersalski
WIELOBIEGUNOWY**

**Jałtański/zimnowojenny
DWUBIEGUNOWY**

**Pozimnowojenny
JEDNOBIEGUNOWY**

Sinusoida – opcje projekcji

Charakter opcji przyszłego ładu

- **Zerobiegunowy**
 - **Anarchia strategiczna (wycofanie się USA, izolacjonizm amerykański, walka o spadek pohegemonistyczny; spadek znaczenia państw narodowych i zmierzanie do neośredniowiecznej anarchii – załączki rewolucji globalnej)**
 - **Idealna społeczność międzynarodowa (samorząd światowy?)**
- **Jednobiegunowy**
 - **Pax Americana?**
 - **Inny hegemon (państwo, organizacja)**
 - **Rząd światowy?**
- **Dwubiegunowy**
 - **Klasyczny, państwowy: USA – Chiny?**
 - **Ponadpaństwowy-międzyregionalny: atlantycko-azjatycki?**
 - **Ponadpaństwowy-międzyblokowy: blok państw demokratycznych – blok państw autorytarnych?**
 - **Międzycywilizacyjny: atlantycko - islamski?**
- **Wielobiegunowy**
 - **Nowy koncert mocarstw narodowych (wielobiegunowa równowaga sił)**
 - **Międzybiegunowy (interpolarny) – wielobiegunowy kooperacyjny (w ramach systemu ONZ?)**

Prawdopodobieństwo i kolejność opcji przyszłego ładu

- **Która opcja jest najbardziej prawdopodobna dzisiaj?
Jaka może być lista opcji według ich
prawdopodobieństwa?**

jednobiegunowy

niebiegunowy

wielobiegunowy

dwubiegunowy

- **Jednobiegunowy – amerykański**
 - „kruszejący”, z widmem anarchii strategicznej w systemie zerobiegunowym
- **Zerobiegunowy (nie dokończony...?)**
 - Anarchia strategiczna (walka o spadek pohegemonistyczny; załączki rewolucji globalnej)
- **Wielobiegunowy (kooperatywny)**
 - Nowy koncert mocarstw w ramach systemu ONZ
- **Dwubiegunowy (mało prawdopodobny)**
 - Atlantycko-azjatycki (zintegrowane Zachód – Wschód) lub demokratyczno-autorytarny lub międzywilizacyjny?
- **Jednobiegunowy (docelowy?)**

Interpolar world

- **Interpolar world (wielobiegunowość w erze interdependence, wzajemnej zależności)– międzybiegunowy system (globalizacja, uzależnienie, gracze zainteresowani w uzgodnieniach (G-8, G-20 itp.).**
- **Wielka zmiana światowa: od zachodniej dominacji do bardziej zróżnicowanego świata, gdzie nowi gracze nie tylko bronią, ale też promują swój punkt widzenia. W tych warunkach konieczne współdziałanie globalne. nowy ład**
 - **Wg - G. Grevi, The Interpolar world: a new scenario, EU ISS, Occasional Paper - n°79, June 2009;**
<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/op79.pdf>
- **Dwa trendy powodują zmianę systemu międzynarodowego: redystrybucja siły na szczeblu światowym (czyli nowa forma wielobiegunowości) oraz wzrost wzajemnych zależności, upodabniający warunki bezpieczeństwa i dobrobytu dużych mocarstw i szerszej społeczności międzynarodowej.**

Przyszły ład międzynarodowy

- **Najbardziej wyróżniającą cechą „nowego ładu” będzie przejście od świata jednobiegunowego zdominowanego przez USA do względnie nieuporządkowanej struktury starych mocarstw i państw wschodzących oraz przechodzenie siły wpływów z podmiotów państwowych do niepaństwowych**

**Przyszły
ład międzynarodowy
z perspektywy
głównych podmiotów
(aktorów, graczy)
międzynarodowych**

USA

- **Pozycja hegemonia światowego (korzyści i niedogodności): czy ją utrzymywać?**
- **Oczekiwanie na partnera: Chiny?**
- **Wizja „koncertu mocarstw”?**
(jedno supermocarstwo i wiele politycznych potęg)
- **Alternatywne koncepcje przyszłego ładu**

Rosja

- **Powrót mocarstwowego nacjonalizmu. Rosja dziś – jak Niemcy po Wersalu (upokorzeni przez zwycięzców, źli na skorumpowanych polityków)**
- **Walka o własną pozycję, dążenie do dominacji regionalnej (strefa wpływów)**
- **Geopolityczna linia uskoku na południu i zachodzie Rosji (rywalizacja: Rosja-Zachód)**
- **Preferowanie systemu wielobiegunowego (multipolarnego)**
- **Chiny – partner czy rywal?**

Chiny, Indie, Japonia

- **Chiny: czekanie na szansę**
- **Indie: nadzieja na szansę**
- **Japonia: zatrzymać szansę**

ONZ

- **Siła i słabości**
- **Moderator ładu**
- **Szansa na rząd światowy?**

UE

- **Nadzieje UE jako ponowoczesnego, „dobrowolnego imperium” (nie narzucanego, wspólnota wartości i interesów, dobrowolne samoograniczenie suwerenności)**
- **„Zadyszka” integracyjna (czy coś poważniejszego?)**
- **Potęga gospodarcza, „karzeł” polityczny**

NATO

- **Opcje przyszłego NATO**
 - **Regionalny system obronny?**
 - **Globalny system bezpieczeństwa (GLOBALTO)?**
- **Tandem NATO – UE?**

Polska perspektywa

- **Rola Polski w różnych ładach światowych**
- **Polska a łady europejskie: szansa w integracji europejskiej**

Możliwe scenariusze kształtowania się międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa

Środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego – główne dylematy

- 1. Globalne:** USA jako strategiczny punkt ciężkości (zwrot ku Azji); zagrożenia transnarodowe – terroryzm i przestępczość globalna, proliferacja BMR; surowcowe wyzwania, zagrożenia i szanse; **cyber:** zagrożenia/ryzyka/wyzwania/szanse.
- 2. Europejskie:** NATO wobec Rosji?, UE – ryzyka kryzysowe, **UE-NATO?**

Środowisko bezpieczeństwa - scenariusze

- 1. Integracyjny** – z przewagą pozytywnych i pożądanых zjawisk i tendencji. **Umacnianie** międzynarodowego systemu bezpieczeństwa.
- 2. Dezintegracyjny** – z przewagą niekorzystnych i niebezpiecznych zjawisk zewnętrznych i wewnętrznych. **Oslabianie** międzynarodowego systemu bezpieczeństwa.
- 3. Ewolucyjny** – kontynuacja względnej równowagi negatywnych i pozytywnych zjawisk. **Utrzymywanie** się względnie niestabilnego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego.

Scenariusz integracyjny

- **umacnianie trendów korzystnych dla światowego i europejskiego środowiska bezpieczeństwa: Europa wraca na ścieżkę wzrostu gospodarczego i pogłębiania integracji; utrzymuje się sprawność NATO; USA w dalszym ciągu są zainteresowane (zarówno w aspekcie wojskowym, jak i politycznym) ścisłą współpracą z Europą, a Rosja jest wiarygodnym partnerem.**
- **Metody zwalczania terroryzmu okazują się skuteczne, zaś proliferacja broni rakietowej i masowego rażenia zostaje zahamowana.**
- **Gospodarka europejska jest konkurencyjna, innowacyjna, z ustabilizowanym bilansem płatniczym i mocną walutą, bezpieczna pod względem żywnościowym i surowcowym. Sytuacja demograficzna pozostaje pod kontrolą.**

Scenariusz dezintegracyjny

- **Oslabia się spójność UE, powstaje „Europa dwóch prędkości” i poważny kryzys strefy euro. W skrajnej sytuacji dochodzi do upadku euro i rozpadu UE, a tym samym do zupełnej utraty konkurencyjności Europy w porównaniu z dynamicznymi gospodarkami państw wschodzących.**
- **W Europie Środkowo-Wschodniej taka sytuacja skutkuje renacjonalizacją polityki bezpieczeństwa (z koniecznością kosztownej rozbudowy własnych zdolności obronnych), ale także pogorszeniem pozycji gospodarczej i międzynarodowej. W sensie strategicznym oznacza to powrót tzw. szarej strefy bezpieczeństwa, między konfrontacyjną Rosją i osłabionym Zachodem.**

Scenariusz ewolucyjny

- **UE, mimo występowania kryzysów gospodarczych o niskim lub średnim stopniu intensywności, pozostaje wspólnym rynkiem zjednoczonym wspólną walutą, a podstawowe elementy spójności zostają utrzymane;**
- **NATO pozostaje podmiotem zdolnym wspierać i wzmocniać bezpieczeństwo państw członkowskich oraz selektywnie interweniować wszędzie tam, gdzie zagrożone są żywotne interesy sojuszników;**
- **USA pozostają najpotężniejszym państwem na świecie, a ich zainteresowanie bezpieczeństwem Europy nie zmniejsza się w sposób istotny;**
- **międzynarodowa współpraca państw całego świata okazuje się wystarczająco solidarna, aby wspólnie zwalczać terroryzm, przestępczość zorganizowaną i inne zagrożenia bezpieczeństwa.**

Podsumowanie

- **Istota ładu międzynarodowego**
- **Przyszłe opcje ładu międzynarodowego**
- **Scenariusze przyszłego środowiska bezpieczeństwa**